

Kwintessens gebied
Geen toegang

Het recht van stedelingen op groen landschap

De verstedelijking in Nederland zal fors toenemen. Dat heeft grote invloed op het Nederlandse landschap en de wijze waarop we wonen, werken en leven. Staatsbosbeheer zet zich in voor gezonde en duurzame groene steden en vindt dat groen in de stad beschouwd moet worden als nutsvoorziening: een voorziening waar bewoners recht op hebben.

De behoefte aan woningen stijgt in een rap tempo. De bevolking in Nederland zal in de komende decennia snel toenemen en ook sneller dan verwacht: de afgelopen acht jaar heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek de prognoses steeds naar boven toe bijgesteld. Daarbij komt nog dat de gemiddelde woningbezetting afneemt en mensen steeds ouder worden. Op korte termijn moeten er daarom 600.000 woningen bij komen (I&M, 2017) en voor 2030 is het nodig om een miljoen woningen te bouwen (BZ, 2018).

Het gevolg is dat het stedelijk en landelijk gebied zich anders tot elkaar gaan verhouden: in de meest verstedelijkte delen van Nederland zal er straks geen scherpe scheiding meer zijn tussen stad en land. Ook de relatie tussen stad en land zal veranderen. Het landelijk gebied zal zich steeds minder richten op voedselproductie voor de wereldmarkt en steeds meer op het leveren van de diensten en producten waar de stad om vraagt: voedsel voor de lokale markt, ruimte voor sport, bewegen en recreatie, voorzieningen op het vlak van gezondheid, werkgelegenheid voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, maar ook klimaatdiensten zoals duurzame energie en ruimte voor water. Deze ontwikkelingen vragen om andere samenwerkingsvormen, maar ook om een andere benadering van het ruimtelijk ontwerp, zowel voor het stedelijk gebied als het daarbij behorende landschap, op vele schaalniveaus.

Vergankelijke vanzelfsprekendheid?

De 'valkuil van vanzelfsprekendheden' maakt dat waardevolle kernkwaliteiten van Nederland te weinig benoemd en gewaardeerd worden. Als je Nederland vergelijkt met andere plekken in de wereld waar veel mensen dicht bij elkaar wonen, valt op hoe groen en hoe goed geordend het hier is. Hoe bijzonder is het dat je kunt wonen in een eeuwenoude polder en tegelijkertijd kunt werken in de modernste kantoren op de Zuidas? Of kunt wonen in hoogstedelijk gebied, terwijl je werkt in een groene omgeving? Dat je binnen een straal van tien kilometer veel verschillende landschappen aantreft met watergebieden, eeuwenoude stadjes of monumenten? Hoe fijn is het dat je vanuit je huis binnen een half uur naar een natuurgebied kunt fietsen?

Deze unieke en gevarieerde mengeling van stedelijke gebieden, groengebieden en watergebieden, in allerlei soorten en maten, maakt dat het in Nederland goed wonen is. Maar iets dat vanzelfsprekend aanwezig is, is niet een even vanzelfsprekend 'blijvertje'. De honderduizenden huizen die nu, onder hoge tijdsdruk, bijgebouwd moeten worden, maken dat we scherp moeten blijven op de kernkwaliteiten van dit land.

Voorkom 'plekkenplanologie'

Er staat een grote en snelle verbouwing van Nederland voor de deur. Een miljoen extra woningen is heel veel, als je nagaat dat het aantal woningen in Nederland op 1 januari 2018 ongeveer 7,7 miljoen bedroeg (CBS, 2018).

Staatsbosbeheer
steden
nutsvoorziening
bewoners
groen

J.W.A. (An) van Veen
Staatsbosbeheer, Smallepad 5,
3811 MG Amersfoort
A.veen@staatsbosbeheer.nl

Foto **Marco van de Burgwal**,
Staatsbosbeheer. Het
Bossche Broek, 's-Hertogen-
bosch.

Maar daar blijft het niet bij, meer woningen betekent ook uitbreiding van werkgebieden en de nodige infrastructuur om te voldoen aan de groeiende behoefte aan mobiliteit. Daarbij is het noodzakelijk om Nederland duurzaam in te richten. De voorzieningen om Nederland van duurzame (zonne- en wind)energie te voorzien komen boven de grond.

Het gevaar bestaat dat elke sector, gedreven door urgentie, vecht voor een eigen plek. Met als gevolg 'plekkenplanologie': een scheiding van functies en daardoor eenzijdige gebieden. Dat is de doodsteek voor steden, want zo'n monogebied is kwetsbaar. Als de betreffende functie na verloop van jaren niet meer nodig is, blijft een 'dood' gebied over. Denk aan de vervallen glastuinbouwgebieden, verweerde bedrijventerreinen en unheimische infralandschappen; geen toonbeelden van zorgvuldig ruimtegebruik.

We zullen ons dus moeten richten op het mengen van functies, op het samensmelten van verschillende vormen van ruimtegebruik en op het maken van stevige netwerken. Daarbij is het belangrijk om kwetsbare 'vanzelfsprekende waarden' te beschermen, zoals het landschap in verstedelijkte gebieden. Daarbij zullen we steeds de 'dans door de schalen' moeten maken; toetsen of het ruimtelijke beleid op landelijk niveau ook passend is op streekniveau, stadsniveau en straatniveau. En weer terug van straat naar streek naar land.

Het recht op groen

De kwaliteit van wonen en werken wordt mede bepaald door de aanwezigheid van groene gebieden. Groen in de stedelijke omgeving levert een positieve bijdrage aan klimaatadaptie, biodiversiteit, gezondheid, ontspanning en identiteit. Er zijn positieve correlaties gevonden tussen de aanwezigheid van erfgoed, natuurgebieden, groengebieden en hogere vastgoedwaarden (Nefs, 2017).

De baten van investeringen in groen in of om de stad zijn vaak hoger dan de kosten (Boer et al., 2016).

Groengebieden dragen bij aan de klimaatbestendigheid van steden door het vermogen tot wateropvang en -berging bij piekbelasting (Nefs, 2017; Boer et al., 2016) en groen is een belangrijke factor in de bestrijding van hittestress in steden (Kuypers et al., 2008). Een groen netwerk en groene gebieden dragen bij aan de biodiversiteit in de stad: de film 'De wilde stad' en vele inventarisaties in steden laten zien hoeveel soorten er wel niet in de stad leven. Groen in de stad biedt een andere zintuiglijke sensatie dan de gebouwde stedelijke voorzieningen. De baten van groen voor gezondheid en welzijn zijn moeilijk te meten, maar dát de aanwezigheid van groen bijdraagt aan de kwaliteit van leven staat vast. De aanwezigheid van groen maakt bijvoorbeeld dat bewoners meer plezier ervaren bij het bewegen en het bewegen ook langer volhouden (Kloek, 2013).

Gevarieerde groene netwerken

Groen is goed voor mensen, maar daarbij is het wel belangrijk om meerdere gebruiksopties te bieden: van 'blokje om', tot fikse wandeling tot een dagje eropuit. Om de mogelijkheden van groen effectief te benutten is het daarom essentieel om te denken in netwerken. Van voorzieningen bij de voordeur via het netwerk van de wijk naar natuur- en recreatiegebieden verder weg. Bij de planmatige aanpak van infrastructuur, openbaar vervoer en energie is het heel gebruikelijk om in netwerken te denken, maar bij het ontwikkelen van groene voorzieningen is daarin nog een verbeteringsslag te maken. Voor bouwers en ontwikkelaars was de aanleg van natuur- en recreatiegebieden lange tijd bijzaak. Gemeenten waren vaak vooral gericht op het maken van groene plekken en minder op het ontwikkelen van een doorlopend groen netwerk. Groene gebieden zijn daardoor vanuit

Foto Marjolein den Hartog // Jeroen den Hartog

steden en dorpen vaak slecht bereikbaar. Staatsbosbeheer vindt dat bewoners recht hebben op een adequate aansluiting, direct vanuit huis, op een stevig en gevarieerd groen netwerk. Door verbindingen te leggen met de vele andere groene gebieden in de stad en eromheen, kan dit groene netwerk realiteit worden. Er is inzet en doorzettingsvermogen nodig om dit netwerk te ontwikkelen, te verstevigen en toekomstbestendig te maken. Van 'tuin naar duin' en van 'vensterbank naar oesterbank'. Van de haarvaten - daktuinen, geveltuintjes en bomen in de straat - tot de grote aders en de natuurgebieden en recreatiegebieden buiten de stad.

Groene netwerken zouden daarbij als onderlegger moeten dienen voor de verstedelijkingsopgave. Groen moet beschouwd worden als een nutsvoorziening: een voorziening waar je als burger recht op hebt. Een groen netwerk is een noodzaak van dezelfde orde als water, elektriciteit en riolering. Om hieraan bij te dragen heeft Staatsbosbeheer het programma 'Groene Metropool' opgezet en, samen met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en het College van Rijksadviseurs een Community of Practice opgericht, een platform om kennis te delen en verder te ontwikkelen.

Terreinbeheerders werken steeds meer samen met ge-

zondheidsorganisaties, milieukundigen en waterbeheerders. Wij hopen dat het concept van groene netwerken terrein zal winnen. Vergelijk het met ecoducten en recreatieverbindingen bij aanleg of herinrichting van een weg: in het verleden kwamen die er vaak niet omdat het te veel 'gedoe' was en te veel kostte, nu horen ze er standaard bij. Of neem natuurinclusief bouwen in de stad: in het verleden onbespreekbaar, maar nu hard op weg om als normaal gezien te worden.

Handen uit de mouwen

Staatsbosbeheer beheert 265.000 ha (ruim 6% van de oppervlakte van Nederland). Daaronder vallen ook veel terreinen nabij of in steden. Bij het beheer daarvan kijken wij over grenzen van de eigen terreinen. Zo is recent Groenservice Zuid-Holland toegevoegd aan Staatsbosbeheer, waardoor extra expertise beschikbaar is. Staatsbosbeheer verricht werk voor de recreatieschappen, wat bijdraagt aan consistent beheer van het groene netwerk in de stedelijke gebieden in Zuid-Holland.

De ambitie van het programma Groene Metropool, het streven naar groen als nutsvoorziening, vergt andere samenwerkingsverbanden. Op dit moment werkt Staatsbosbeheer samen met gemeenten, projectontwikkelaars en stedenbouwkundige opleidingen. Staatsbosbeheer duikt steeds meer de stad in, waar rond het groen thema's spelen als hittestress, wateroverlast, recreatiebehoefte, gezondheid, biodiversiteit en het bieden van mogelijkheden voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Daarbij benadrukken wij steeds dat herinrichting van verouderde natuur- en recreatiegebieden buiten de stad pas zinvol is als deze verbonden zijn met een binnenstedelijk groen netwerk. Losse groene plekken aanpakken heeft niet zoveel zin; het gaat om het netwerk, de bereikbaarheid en de bekendheid.

We zetten ook planeconomische argumenten in: een

woning is veel meer waard als die verbonden is met groene gebieden. En dat gegeven is weer een potentiële financieringsbron.

Concrete acties

Staatbosbeheer maakt het streven naar groene netwerken en nieuwe samenwerkingsverbanden op verschillende manieren concreet. Voor recreanten verbeteren we de padenstructuur, optimaliseren we de verbinding met de stad, verbeteren we de bebording en ontwikkelen we routes. Op onze terreinen bieden we mogelijkheden voor pilots en ruimte aan groene sportscholen. We ontsluiten monumentale complexen voor recreanten. Bij Almere en Amsterdam wordt onderzocht hoe pluk- of voedselbossen aangelegd kunnen worden. In Den Haag wordt de aansluiting van het stationsgebied op het Haagse Bos verbeterd door omvorming van de Koekamp.

Staatsbosbeheer werkt steeds vaker samen met gezondheidsorganisaties, met als resultaat mooie samenwerkingsprojecten, zoals biowalking (begeleid natuurwandelen voor mensen met een ziekte of beperking), NatuurSprong (gericht op kinderen), Natuurlijk Actief (gericht op senioren) en projecten om groene activiteiten beter zichtbaar maken.

In 2018 hebben we een sportakkoord ondertekend. We ontwikkelen vele soorten voorzieningen om bewegen en genieten in en van het groen te bevorderen, zoals sportroutes, familieroutes, rolstoelroutes en speelbossen. Ook werken we mee aan onderzoek naar mogelijkheden om de koppeling tussen natuur en gezondheid te verbeteren en zijn in dat kader partner van de Green Deal 'Beter in het groen'. In groene gebieden in en om de stad werken we samen met organisaties die zich inzetten voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt: in het Diemberbos en bij Almere bijvoorbeeld worden beheerwerkzaamheden uitgevoerd door kwetsbare groepen.

We streven de komende jaren naar een zeer sterke toename van het aantal werkplekken bij Staatsbosbeheer voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Op deze manieren draagt Staatsbosbeheer, als maatschappelijke onderneming en 'groene nutsorganisatie', bij aan de sociale opgaven waar Nederland nú mee te maken heeft. In haar honderdtwintigjarig bestaan heeft de organisatie altijd bijgedragen aan de maatschappelijke

behoeften van het moment. In het verleden was dat het tegengaan zandverstuivingen in 'woeste gebieden' of het leveren van hout voor de kolenmijnen, nu is dat onder andere het ontwikkelen van steden waar het goed leven, wonen en werken is.

www.staatsbosbeheer.nl/Over-Staatsbosbeheer/Dossiers/groene-metropool

Summary

Green metropolis

An van Veen

Staatsbosbeheer, cities, utility, citizens, green network

The Netherlands has been heavily urbanized. In the coming period, 1 million homes have to be build, which requires adaptation of the urban landscape and green structures. As a manager of 265,000 ha (more than 6% of the Netherlands), Staatsbosbeheer wants to contribute to this adaptation and has developed the 'Green me-

ropolis' program. Staatsbosbeheer advocates taking the landscape and the green networks as the basis for urbanization and considering this as a utility, a facility citizens are entitled to. This with respect to the interests of residents regarding recreation, health, climate, combating heat stress, biodiversity and well-being. To achieve this, Staatsbosbeheer works not only with other green organizations and social groups, but also with urban planners and project developers. The article mentions examples of various actions and projects.

Literatuur

Boer, F. de, E. Marin Salinas, A. Kalnpure et al., 2016. Good Green is Golden. Exploring the value of green-blue networks for the city: case Zwolle. Rotterdam. De Urbanisten.

BZ, 2018. Kabinetsperspectief NOVI. Den Haag. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

CBS, 2018. statline.cbs.nl

I&M, 2017. Opgaven voor Nationale Omgevingsvisie. Den Haag. Ministerie van Infrastructuur & Milieu.

Kloek, M., 2013, 2008. Natuur en gezondheid. Vakblad Natuur Bos Landschap 10/9: 17-19.

Kuypers, V., B. de Vries & R.G.J.M. Peeters, 2008. Groen voor klimaat. Wageningen. Alterra. edepot.wur.nl/22402

Nefs, M., 2017. SPOT ON. Het landschap als vestigingsvoorwaarde. Rotterdam. Vereniging Deltametropool.

VROM, 2006. Nota Ruimte. Den Haag. Ministerie van VROM.